O ABORDARE PRAGMATICĂ A CATEGORIEI GENULUI. EVALUAREA

VICTORIA BARCARU*

1. INTRODUCERE

Procesul de cunoaștere a lumii este însoțit de o continuă evaluare a celor întâmplate în funcție de propriile convingeri și concepții, iar sistemul conceptual din cadrul imaginarului glotic reflectă experiența culturală a indivizilor în sine și prin sine doar în cadrul comunităților etnice din care aceștia fac parte. În aceste comunități, indivizii luaţi aparte sau împreună au un rol sau roluri de diferite tipuri. Printre ele, de o importanţă deosebită sunt, în primul rând, cele sociale. În ultimele decenii, acestea au fost supuse unei cercetări aprofundate din perspectivă pluridisciplinară. Cu referire la ştiinţele limbajului, acest fapt a dus la conturarea unor noi direcții de cercetare, mai întâi de toate în pragmatica distincției dintre *gen/sex* și *gender*.

În paginile acestui articol, ne vom axa doar pe cercetarea minuţioasă a diferențierii comportamentale dintre bărbați și femei în baza specificului bio-fiziologic și nu a conceptului de *gender*, rezultat al produsului social. Pe lângă aceasta, nu putem ignora abordarea axiologică a fenomenului în discuție prin raportarea sa referențială la realităţi extraglotice, ceea ce conferă categoriei *genului*, dar și *genderului*, o tentă profund subiectivă în imaginarul socio-cultural al indivizilor.

2. CONSIDERAŢII ASUPRA GENULUI/SEXULUI ŞI GENDERULUI

În favoarea diferențierii genului/sexului ca realitate biologică, și nu ca realitate socială, pledează o serie de factori fiziologici, unul dintre cei mai importanți fiind *evaluarea* realiilor. Aceasta se datorează activităţii rețelelor de neuroni în cadrul grupurilor nucleare, numite *basalis gangliae*, mecanisme care se manifestă în sfera subconștientului. Acestea monitorizează continuu realitatea pentru apreciere şi

* Universitatatea de Stat (USM), Chișinău, Republica Moldova (victoriabarcaru@gmail.com).

ALIL, t. LXV, 2025, București, p. 165–176
https://www.doi.org/10.59277/ALIL.2025.11

clasare ulterioară a celor văzute sau sesizate, iar, în final, realitatea influențează atenția și activitatea mentală a individului.

Procesul mental care succedă evaluării este *alegerea*, operațiunea de a opta pentru o anumită versiune din mai multe. Cele menţionate exprimă complexitatea fiinţei umane, în care, *grosso modo*, se îmbină două planuri de bază: cel bio-fiziologic şi cel socio-cultural sau planul „corpului" şi cel al „sufletului". În acest sens, B. Maslova opinează, pe bună dreptate, că genul/sexul şi genderul nu trebuie confundate. În opinia sa, confuzia are drept cauză înţelegerea eronată a genderului, definit drept „un complex vast de procese sociale și psihologice, precum și de atitudini culturale, generate de societate și care influențează comportamentul unui *homo loquens,* purtător al unei culturi naționale"[1] (Maslova 2001: 126). De asemenea, pentru A. Kirilina, genderul „pune accent pe dominanta socio-culturală mai degrabă decât pe cea naturală a sexului" (Kirilina 1999: 27), el fiind „conceput drept o construcție ideologică socială convențională, relativ independentă de gen, care acumulează idei despre ce înseamnă să fii bărbat și femeie într-o anumită cultură" (apud Mironova 2008:126). Din aceste definiţii, categoria psihologică a genderului este văzută, de regulă, prin prisma autoconștientizării, ținându-se cont de substratul psihoemotiv care poate dirija comportamentul indivizilor.

A. Cecalina (apud Mironova 2008: 127) fundamentează categoria discutată pe următoarea formulă: „sunt femeie/bărbat = mă simt femeie/bărbat = mă comport ca o femeie/un bărbat", ceea ce confirmă, în principiu, esența psihoanatomică, adică genul biologic al genderului. Ne referim aici la sistemul endocrin, *in primis*, şi, printre multiplele sale funcții – îndeosebi sexuală (testosteronul pentru bărbați și estrogenii pentru femei), de reproducere etc. – o distingem, de asemenea, pe cea de a produce hormoni responsabili pentru reacțiile emoționale sau starea de spirit, ceea ce explică unele diferențieri sub aspect psihocomportamental. Subliniem ideea că „emoțiile anticipează componenta apreciativă rațională, subordonându-și atât acțiunile corporale, cât și sistemul nervos" (Barcaru 2023: 35–41).

3. TIPOLOGIA DISCURSULUI DIN PERSPECTIVĂ PSIHOFIZIOLOGICĂ

În continuare, vom analiza secvențe luate din scenariile discursurilor publice ale politicienilor italieni Silvio Berlusconi și Giorgia Meloni, în care evaluativele conturează elocvent tipologia fiecăruia în funcție de factorii psihofiziologici, prestabiliți de către genul natural. Reproducem discursul lui S. Berlusconi, rostit în cadrul anunțului de lansare a partidului italian Forza Italia, din 26 ianuarie 1994: „*L'Italia è il Paese che amo*. Qui ho le mie radici, le mie speranze, i miei orizzonti. […] Qui ho appreso la passione per la libertà. Ho scelto di*scendere in campo* […]. Rinuncio dunque al mio ruolo di editore e di imprenditore per mettere la mia

[1] Traducerile din limba rusă aparțin autoarei studiului [n. red.].

esperienza e tutto il mio impegno a disposizione di *una battaglia in cui credo* con *assoluta convinzione e con la più grande fermezza. So* quel che *non voglio* e, insieme con i molti italiani che mi hanno dato la loro fiducia in tutti questi anni, *so* anche quel che *voglio*. E ho anche la *ragionevole speranza* di *riuscire a realizzarlo*, in *sincera e leale* alleanza […] Portano con sé anche un retaggio ideologico che stride e *fa a pugni* con le esigenze di una amministrazione pubblica che voglia essere liberale in politica e liberista in economia. […] *Se ho deciso* di scendere in campo con un nuovo movimento, e se ora chiedo di scendere in campo anche a voi, a tutti voi – ora, subito" (Berlusconi 2023 [subl.n., V.B.]).

Rândurile selectate abundă de cuvinte ce exprimă trăiri profunde şi emoţii: *amo* „iubesc", *orizzonti* „orizonturi", *passione* „pasiune", *speranza* „speranță", *sincera e leale alleanza* „alianță sinceră și loială", dar, în același timp, observăm, grație lexicului întrebuințat și altor mijloace, o opoziție plină de vigoare bărbătească tipică unui lider, precum a fost Il Cavaliere: *battaglia in cui credo* „bătălia în care cred" și, mai ales, *assoluta convinzione* „absolută convingere", *la più grande fermezza* „cea mai fermă tărie", *la ragionevole speranza* „speranță clară", *fa a pugni* „luptă" (literalmente, „a se lua la pumni)", *campo* „câmp (de luptă)", *ora* „acum", *subito* „imediat". Ultimele unităţi lexicale, citate din S. Berlusconi, dezvăluie caracterul lui bine determinat de lider, cu directive clare, decis să dețină puterea în Italia și să fie ferm.

Printre elementele scenariului acestui discurs, se remarcă verbele modale *sapere* „a ști" şi *volere* „a vrea". Primul, prin tradiție, ține de sfera abilităților, pe când al doilea, în pofida unei tente deontice profund subiective și, *en globo*, analizat contextual, echivalează cu *potere* „a putea", inspirând publicului convingerea fermă „eu sunt acel care poate, care e net superior oponenților săi" etc.

Cuvântarea G. Meloni, în schimb, se distinge prin unităţi „emotive" mai pronunțate decât cele utilizate de S. Berlusconi. E vorba de *solennità* „solemnitate", *sentimento di emozione e di profondo rispetto* „sentiment de emoție și profund respect", *difficoltà grandi e ingiuste* „dificultăți mari și nedrepte" etc.: „Eppure la sua solennità è tale che non sono mai riuscita ad intervenire senza un sentimento di emozione e di profondo rispetto […]. Vale a maggior ragione oggi, che mi rivolgo a voi in qualità di presidente del consiglio per chiedervi di esprimervi sulla fiducia a un governo da me guidato. Una *grande responsabilità* per chi quella fiducia deve ottenerla e meritarsela e una *grandissima responsabilità* per chi quella fiducia deve concederla o negarla. […] La *difficilissima contingenza* nella quale ci troviamo non consente di *titubare* o di perdere tempo. E *non lo faremo*. […] Si è molto *ricamato* su questo aspetto, ma io *penso che non ci sia* nulla di strano […]. Tra *i tanti pesi che sento gravare sulle mie spalle oggi*, non può non esserci anche quello di essere *la prima donna a capo del governo* in questa Nazione. Quando mi soffermo sulla portata di questo fatto, mi ritrovo inevitabilmente a pensare alla *responsabilità* che ho di fronte alle tante donne che in questo momento *affrontano difficoltà grandi e ingiuste* per affermare il proprio talento o il diritto di vedere apprezzati i loro *sacrifici* quotidiani. Ma penso anche, con riverenza, a coloro che hanno costruito con le assi

del proprio esempio la scala che oggi consente a me di salire e rompere *il pesante tetto di cristallo* posto sulle nostre teste. […] Eravamo consapevoli del *macigno* che ci stavamo *caricando sulle spalle*, […] e ci siamo battuti lo stesso per assumerci quella responsabilità" (Meloni 2022 [subl.n., V.B.]).

Scenariul discursului G. Meloni se distinge printr-o descriere a propriei stări, specifică femeilor și, totodată, exprimă trăirile sincere cu care abordează responsabilitatea față de marile responsabilităţi: *grande*/*grandissima responsabilità* „mare responsabilitate și obligație", *titubare* „a ezita", *la prima donna a capo del governo* „prima femeie în fruntea guvernului", *difficoltà grandi e ingiuste* „dificultăți mari și nedrepte", *sacrifici* „sacrificii", *responsabilità che ho di fronte* „responsabilitatea asumată".

Glosemele indicate, deopotrivă cu cele analizate din cuvântarea lui S. Berlusconi, echivalează cu așa-zisele *emoseme* – cuvinte dotate cu încărcătură psihoemotivă sau afectivă, având ca substrat atitudinea indivizilor față de stimulii externi.

Relevăm utilizarea conjunctivului după *penso che...* „cred că" în discursul G. Meloni. Mod al incertitudinii, absolut firesc după verbele *cogitandi*, pare la fel de pertinent pentru tabloul psihoemotiv de moment al acesteia. Exponent al sferei *nu se știe, nu sunt sigur* etc., conjunctivul, în aceleași contexte sintactice, poate fi înlocuit uneori cu un indicativ (din sfera lui *se știe, sunt sigur* etc). Observăm, totuși, preferința G. Meloni pentru o formă de exprimare subiectivă, cu o tendință implicită spre „am rezerve": „... ma io *penso che non ci sia* nulla di strano" „cred că nu e nimic straniu aici". Atribuim aceleiași sfere de incertitudine uzul viitorului *(non) lo faremo* din propoziţia „E non lo faremo" „nu vom face (aceasta)". Deși viitorul se referă, prin tradiție, la acțiuni posterioare, această formă este interpretată diferit de specialiști, atribuindu-se vagului sau contingentului sferei „nu se știe, cine știe" etc. (Rojas 2012).

În scenariul vizat, menționăm, îndeosebi, sintagmele cu elementele spațiale la descrierea stării de spirit într-o expunere vădită: *i tanti pesi che sento gravare sulle mie spalle oggi* „simt o avalanșă de (multiple) greutăți (care) *apasă pe spatele* meu astăzi", *il pesante tetto di cristallo posto sulle nostre teste* „acoperișul greu de sticlă pus pe capetele noastre". Exteriorizarea zbuciumului lăuntric în discursul G. Meloni se explică prin predilecţia tipic feminină pentru mijloace expresive; pe de altă parte, însă, se întrezărește o senzație a unei stări aflate în dificultate. Remarcăm, de asemenea, verbul *ricamare* „a broda", folosit de G. Meloni ca figură de stil cu sens de „a inventa, a exagera" faptele pentru a trage foloase politice. Unitatea dată nu se întâlneşte în discursurile masculine, deoarece se crede că exagerarea se înregistrează, mai des, în discursurile femeilor. Observăm, la doamna prim-ministru, şi reacţia fiziologică de sete, transpusă în unităţi verbale de tipul *sto a morì* „o să mor (de sete)". Prezenţa acestora în discurs este motivată de starea de emoție, înregistrată mai cu seamă la speța feminină, pusă în faţa necesităţii de a vorbi în public, şi care cauzează perturbaţii în circulaţia sângelui şi, în final, dificultăţi în salivare.

Dacă evaluativele pentru S. Berlusconi sunt *forte* „puternic", *virile* „viril", *coraggioso* „curajos", *sicuro di sé* „sigur de sine", *io posso, sono capace* „pot, sunt

în stare/capabil", *io so* „știu", *incuto fiducia* „inspir încredere", cele pentru G. Meloni, sunt caracteristice evaluative modale precum *difficoltà* „dificultate", *difficile* „dificil", *non si sa* „nu se știe", *voglio, (vorrei)* + *verbo* „vreau/ aș vrea să + acțiune". În final, dacă la S. Berlusconi se înregistrează mai des apreciative raționale (*ragionevole speranza* „speranță clară" – vezi *supra*), la doamna prim-ministru G. Meloni, atestăm, cu precădere, apreciative emotive. Discursul G. Meloni, cu amprente „emotive" specifice, a contribuit la consolidarea stereotipului conform căruia femeia este tratată cu neîncredere pe eșichierul politic. Aprecierea lucrurilor prin prisma emoțiilor este consemnată de I. Șahovski, care consideră emoțiile drept „mijloace de apreciere a realiilor de către individ" (Șahovski 2007: 7), dar și drept „formă preverbală a structurilor informative" (Şahovski 2003: 5)[2].

4. CONSIDERAŢII ASUPRA MĂRCILOR EVALUĂRII DE GEN/SEX

Prioritatea „masculinului" în paradigma antropocentrică este profund marcată într-o serie de idiomuri. Astfel, în italiană, spaniolă, franceză, germană sau engleză, glosemul *om* (*uomo, hombre, homme, Mann* sau *man*) coincide cu cel de *bărbat*, ca, de altfel și în română, la nivel popular. Marcă a evaluării de gen/sex este, în unele limbi, articolul. Astfel, în italiană, acesta se întrebuinţează, de regulă, în cazul numelor proprii, în uzul colocvial din unele zone din Italia. Este vorba despre articolul hotărât: *Alessandro il Magno, il Petrarca, il Dante*, dar *la Lidia, la Tania* sau chiar *la Gioconda*. Femininul, în acest caz, are conotație depreciativă. În franceză, această unitate se utilizează cu sau în componenţa numelor proprii: *Charles le Grand, Jean de la Fontaine, la Marie* etc. Dacă unitatea dată este un articol hotărât, întrebuinţat înaintea unui nume propriu feminin, cu care nu formează o unitate compusă, este o marcă a genului/sexului, dar şi a registrului francez familiar: *Attends, la Marie, je veux te parler* „Ascultă, Marie/Măriuţă/fa Marie, vreau să-ţi spun ceva". Însă, dacă unitatea în cauză este de altă natură şi formează cu altele două sau cu mai multe nume proprii simple un nume compus, ea încetează să mai fie luată ca articol şi devine element constituent al numelui compus.

Există limbi în care unele sufixe feminine introduc seme depreciative în conturul semantic al glosemelor în care figurează. Astfel, în limba rusă, sufixul *-щина*, care se întâlneşte în nume de genul feminin, marchează lipsa de considerație sau chiar disprețul față de cineva: *деревенщина* (< *деревня* „individ înapoiat, care nu ştie, nu a văzut nimic în viaţa sa, nu a ieşit nicăieri din cătunul, satul său"), *дармовщина* (< *даром* „ceea ce este un dar sau a fost obţinut gratis, fără efort; a râvni la bunurile cuiva fără a-i oferi nimic în schimb"), *дедовщина* (< *дед* „discriminare în armată, manifestată de soldaţii, sergenţii în termen faţă de novici"),

[2] A se vedea și Şahovski 2009: 54–55.

декадентщина (< din fr. *décadent* „degradare, cădere, sărăcire etc.") etc. Surprinzător, acest sufix cu o conotaţie oarecum depreciativă se întâlneşte şi în numele *женщина* (< din sl. „жено") care înseamnă „femeie".

Un model de sorginte creștină, dar şi iudaică, îl reprezintă opoziția Eva–Lilith. Primul substantiv întruchipează creatura feminină prin misiunea divină de fertilitate, continuitate a materiei și complement indispensabil virilului uman, întrucât sufletul dat de Cel de Sus sau *anima* „reprezintă aspectul feminin din inconştientul masculin" (Cucer 2013: 28). Celălalt substantiv reprezintă forța distructivă, ba chiar malefică în accepția creștină, spre deosebire de imaginea congruentă a bărbatului în tradiția diferitelor culturi „creştine".

Susţinem, în acord cu B. Norman, că genul gramatical contribuie substanțial la organizarea antropomorfă a lumii înconjurătoare (Norman 2006: 168–169), ca urmare a evaluării, prin referențiere, a fenomenelor sau a celor întâmplate. Astfel, una dintre superstițiile răspândite mai cu seamă în Europa de Est este legată de venirea unui oaspete-femeie, dacă a căzut o furculiță, și sosirea unui bărbat pentru cazul în care cade cuțitul. Atestăm, cu precădere în zona dată, şi superstiţiile legate de unele semne și acțiuni, precum întâlnirea cu un bărbat sau cu o femeie în prima zi a anului. Prima este luată drept un semn benefic, a doua – drept semnul unei nenorociri care se apropie.

În toate cazurile prezentate *supra*, „femininul" are valoare obscură, chiar negativă, interpretare care își are rădăcinile în abisurile inconștientului colectiv, întrucât, conform interpretării jungiene, reprezintă latura feminină a naturii umane. Convenția patriarhală a format, astfel, de-a lungul veacurilor, un șir de stereotipuri care au defavorizat imaginea femeii, ea fiind considerată, treptat, doar o ființă cu diverse metehne: aptitudini intelectuale modeste, limbuţie, chiar desfrânare etc. În consecinţă, experiența etnică ancestrală a stocat, cu referire la femeie, „calificative" ce reies din unităţi „calificative", elocvente îndeosebi în cazul unor expresii paremiologice de tipul: rom. „Dintele de minte la femeie iese după moarte", „Ceea ce femeia leagă nici dracul nu dezleagă", „Femeia nebătută e ca tinda nemăturată", it. „Le parole sono femmine e i fatti sono maschi" („Femeile cu vorba, bărbaţii cu fapta"), „Le donne hanno lunghi i capelli e corti i cervelli" („Femeia are părul lung şi mintea scurtă"), „Dove donna domina, tutto si contamina" („Unde comandă femeia, totul merge de râpă"), rus. „Люби жену, как душу, тряси ее, как грушу" („Iubeşte-ţi nevasta, dar ţine-o în frâu"), „Где две бабы, там суём (сейм, сходка), а где три, там Содом" („Unde-s muierile, acolo-i gâlceavă"), „У бабы семь пятниц на неделе" („Nu crede femeia, căci își schimbă părerile de șapte ori pe săptămână"), „Бабьи-то промыслы, что неправые помыслы" („Muierea-i bântuită doar de gânduri proaste").

Mai târziu, „calificativele" date au pătruns din folclor în beletristică: „Da' jidanul – şiret, da' femeia, ca de-a noastre, *proastă* […]. Şi femeia, *dobitoacă*, ea s-a potrivit…" (Eminescu 1902: 193). Mai mult, marele povestitor I. Creangă, inspirându-se din legendele mitice, scrie, în povestea *Stan Păţitul*, că speța feminină,

prin excelență, dispune de trei coaste de drac şi că „chiar cea mai bună dintre femei încă tot mai are una” (Creangă 2013: 172). Până și chipul femeii-mamă e compromis, în literatură, printr-o etichetare agresivă a unor personaje de sorginte mitologică sau teurgică. Cf. *muma pădurii* (straşnică la chip şi suflet), *mama dracului, talpa-iadului* (ființă malefică foarte periculoasă pentru specia umană) etc. Aceeaşi este situaţia şi în cazul unităţii „показать кому-то кузькину мать”, cu echivalentul italian „far vedere i sorci verdi” (literalmente „a arăta cuiva șobolani verzi”, adică „a-l învăţa minte pe cineva”, „a-i da cuiva o lecţie”).

„Calificativele” cu conotaţie negativă se resimt şi în unităţi lexicale de tipul *drăcoaică, diavoloaică, diavoliţă-strigoaică,* fr. *diablesse,* cărora li se atribuie semul suplimentar de „femeie sau fată rea, plină de păcate, crudă” ori „fată sau femeie tânără, vioaie, isteaţă, ispititoare, care se ține de pozne”, în raport cu glosemele masculine *drac, diavol, strigoi,* fr. *diable*. Aceste concluzii duc la fenomenul evaluării de gen în plan social.

5. MARCAREA GRAMATICALĂ A GENULUI. EVALUAREA

Ideea unității genurilor natural și gramatical, întemeiată pe animism și antromorfism, este înaintată şi consolidată temeinic, o perioadă îndelungată, de savanți precum I.G. Gerder, frații Grimm, W. Humboldt sau A. Potebnea. Ultimul afirma, încă în secolul al XX-lea, că genul gramatical are o influenţă decisivă asupra interpretării referențiale (*apud* Norman 2019: 365). Ca o confirmare în plus a afirmaţiilor acestui cercetător servesc rezultatele unui sondaj realizat ulterior cu succes în Rusia, în cadrul căruia vorbitorii nativi de rusă trebuiau să asocieze zilele săptămânii cu genul acestora. Astfel, zilele de luni, marți şi joi (în rusă *понедельник, вторник* şi *четверг*) au fost raportate de ei la masculin, zilele de miercuri, vineri și sâmbătă (în rusă *среда, пятница* şi *суббота*) – la feminin (Jakobson 1985: 27), iar ziua de duminică (în rusă *воскресенье*) – la neutru. Este clar că rezultatele obținute se datorează: (a) vocalei finale „a” în aceste unităţi, care atestă femininul, (b) vocalei finale „e”, care atestă neutrul şi (c) consoanei finale, specifice masculinului în limba dată. Lucruri similare se întâlnesc şi în alte limbi. De exemplu, în română, numele comune care se termină într-o consoană la singular sunt, de regulă, de gen masculin: *copac, morcov, cal, porc* etc. Situaţia este diferită în privinţa numelor de profesii, îndeletniciri, posturi, de tipul: *profesor, jurist, avocat, aviator, pilot, administrator, contabil, deputat, manechin* ș.a. Aceste substantive de genul masculin pot desemna, uneori, o ființă de sex feminin („Dăm cuvântul Profesorului Ana Lupu”). Pentru unităţile citate, se folosesc uneori şi forme de feminin, obţinute prin derivare: *profesoară, juristă, avocată, aviatoare, administratoare, contabilă, deputată*.

Numele comun care se termină, în română, într-o vocală poate fi de gen feminin (*floare, pasăre, casă, rândunică* etc.), dar şi masculin (*metru, frate,*

conte etc.). Deseori, substantivele feminine pot desemna fiinţe de sex masculin (*santinelă, ordonanţă*), iar cele masculine, fiinţe de sex feminin (*Ministrul Educaţiei, Maia Sandu*, termenul *ministră* fiind întrebuinţat doar în formulări familiare, colocviale).

În franceză se constată lucruri şi mai interesante. Numele comune care se termină într-o consoană pot fi atât masculine (*baobab, choc, froid, boeuf, bock, base-ball, chapelain, chagrin, camp, coq, chantier, labeur, tracteur, blocus, chapelet, chant, char, riz* etc.), cât şi feminine (*mer, putain* ş.a.). De altminteri, şi cele care se termină într-o vocală pot fi masculine sau feminine: *pygmée* (m.) şi *armée* (f.), *pyjama* (m.) şi *villa* (f.), *doute* (m.) şi *route* (f.), *pomélo* (m.) et *moto* (f.). În limba franceză vorbită în diferite părţi ale lumii se înregistrează uneori genuri diferite atribuite unuia şi aceluiaşi nume comun. Astfel, în Franţa, subst. *auto* este calificat drept feminin (< *voiture automatique*), pe când, în Canada francofonă, el este considerat nume masculin (< *moteur automatique*).

Numele comune de fiinţe umane sau de profesii, îndeletniciri, posturi etc. au şi ele, în limba dată, unele particularităţi. Astfel, unităţi de tipul *mannequin, professeur, avocat, ministre* pot păstra acelaşi gen gramatical pentru a desemna fiinţe de sex feminin: *le mannequin, le professeur, l'avocat, le ministre Jacqueline Ledoux*. În acelaşi timp, se atestă şi unităţile *professeure, avocate, ministresse* – ultima, în comunicarea colocvială, cu referire la „soţia ministrului". Există şi nume feminine care desemnează întotdeauna o persoană de sex masculin: *vigie* (marinar care veghează pe pupa corabiei), *sentinelle* (rom. *santinelă*) etc.

În spaniolă prezintă interes, din perspectiva genului, numele comune în *-ista* sau *-ente*/*-ante* care, de regulă, desemnează persoane de ambele sexe: *artista, estilista, especialista, periodista, recepcionista, assistente, cantante, docente, estudiante, paciente, participante, representante* etc. Înregistrăm totuşi şi unităţi cu aceste sufixe care fie desemnează doar persoane de sex masculin, de exemplu *vigilante* „paznic", fie au deja două forme distincte pentru masculin şi feminin. Cf. *dirigente* (m.) şi *dirigenta* (f.), *presidente* (m.) şi *presidenta* (f.), *gobernante* (m.) şi *gobernanta* (f.).

În italiană, puținele substantive comune terminate în consoană sunt, întotdeauna, masculine, majoritatea fiind de sorginte străină: *album, alcool, autopullman, weekend* etc. Cele terminate în *-a* sunt, de regulă, feminine, cu excepţia glosemelor *clima, poeta, artista, problema, pianeta, autista, alpaca, boia, cacatoa, cobra, delta, gorilla, panda, pigiama, sosia, vaglia*. Cele care se termină în *-o* în mare parte sunt masculine, cu excepţia lui *mano* şi *radio*. Unităţile în *-e* pot fi atât masculine (de exemplu, *mare, pedale*), cât şi feminine (de exemplu, *uniforme, arte*). Cele în *-ore* sunt masculine, cu excepţia lui *folgore*, iar cele în *-ione* sunt atât masculine (de exemplu, *campione, lampione, rione*), cât şi feminine (de exemplu, *nozione, passione*). Ceea ce prezintă interes, îndeosebi, în limba italiană, sunt numele care au două genuri. Cf. *boa* „tip de şarpe" (m.) şi *boa* „geamandură" (f.), *fronte* „zonă de lupte" (m.) şi *fronte* „frunte" (f.), *lama* „animal care se întâlneşte în Anzii Americii de Sud" (m.) şi *lama* „lamă" (f.).

Ţinem să menţionăm că, în toate cazurile în care substantivele pot fi raportate deopotrivă la masculin şi la feminin, nu putem stabili o regulă bine determinată, întrucât, în conștiința umană, există așa-zisul *metacod universal*, componentă de bază a gândirii care se manifestă printr-un sistem de semne în măsură să reflecte, în conștiință, tiparul senzorial din experiența ontică (Kavinkina 2009; Gorelov, Sedov 2001). Modul în care se interpretează categoria genului nu este neapărat unul arbitrar, ci mai degrabă inspirat din fragmente asociative sesizate intuitiv. Nu întâmplător, I. Pavlov consemnează primatul rețelelor asociative care stau la baza mecanismelor de funcționare a conștiinței, iar S. Freud explică lucrurile prin analogie. Sunt concludente, în acest sens, următoarele exemple: rus. „Государство, оно не дура (т. е. не дурак… тоже неверно, но как сказать – не дуро, что ли?), оно у нас привыкло, что с частника надо драть, иначе обнаглеет; Волга-матушка и Амур-батюшка, Москва (как «баба») и Петербург (как «джентльмен»)”[3] (*apud* Norman 2019: 364).

O situație aparte observăm în engleză, care nu dispune de mărci speciale de gen, de aceea, pentru cazuri ambigue, același obiect capătă genul subiectului-vorbitor, *he* sau *she* (Kolpakci 1978: 53, *apud* Norman 2019: 365): „War has shown *his* true face”, „Earth has brought forth *her* fruit” (*ibidem*).

6. CONSTATĂRI FINALE

Dacă analizăm, în final, toate exemplele citate mai sus, putem constata că, la baza calificării unui nume comun drept masculin sau feminin, stă adesea principiul propriei alegeri. Astfel, G. Meloni preferă articolul masculin pentru funcția sa de preşedinte de partid (*il presidente*), în vreme ce Ana Ahmatova prefera versiunea ieșită din uz *ботинка* (f.) sau *туфля* (f.). În afară de aceasta, ei îi plăcea să se autodefinească prin apelativul „poet” și nu „poetă”. În limbile spaniolă sau italiană, dilema în privinţa numelui comun *poeta* se rezolvă lesne grație articolului sau unui alt determinativ („el”/„este”/„eso”/„il”/„uno”/„un” pentru masculin și „la”/„una”/ „esta”/„esa” – pentru feminin). Deși se admit ambele forme, se preferă versiunea gramaticală masculină *poeta* pentru femei, dată fiind încărcătura depreciativă a sufixării feminine. De altfel, I. Gardini relevă depreciativul masculin *poetesso* pentru bărbați, pentru a ironiza poetul mai puţin talent[4].

Conform statisticilor, în Italia, profesia de avocat este exercitată preponderent de femei, însă, de regulă, acestea preferă să se numească cu forma masculină *avvocato*, în pofida formelor admisibile *avvocatessa* sau *avvocata*. În opinia

[3] „Statul (în rusă, nume neutru care se înlocuieşte cu pronumele *оно*, adică nici el, nici ea), nu este proastă (adică prost… iarăşi formă incorectă, dar care e forma adjectivului „prost” la neutrul rusesc? Prosto? Chiar aşa?); acest stat de genul neutru în rusă s-a deprins să-şi prade cetăţeanul ca acesta să nu-şi ia nasul la purtare; mai găseşti, în rusă, şi unităţi de tipul: măicuţaVolgă, taicaAmur, baba Moscovă şi gentlemanul Petersburg”.

[4] https://www.poetessedonne.it/magazine/didattica/si-dice-poeta-o-poetessa-al-femminile/.

cercetătorului L. Serianni, fenomenul vizat e legat de libera alegere a subiecților vorbitori (*ibidem*).

7. CONCLUZIE

În accepția noastră, categoria genului biologic ca substrat gender reprezintă actul de nominalizare referențială, dezvoltat de-a lungul ontogenezei și fundamentat pe asociere intuitivă. Genderul este un construct conceptual dobândit prin experiență istorică, fundamentat pe evaluarea sau atitudinea subiecților față de semenii lor binari din perspectiva unor stereotipuri etnice sau universale. Ambele fenomene au la bază aprecierea: pentru categoria genului – prin asociere de sorginte antropomorfă, pentru cel de al doilea fenomen – prin evaluative cu semnul puternic/slab. Aprecierea, la rândul ei, reflectă căutarea perpetuă a propriei identități prin alegerea deliberată a fiinţei umane.

În virtutea anumitor circumstanțe, imaginarul social al indivizilor se modelează conform fracțiunii istorico-temporale de dezvoltare. Astfel, evaluativele moderne tind spre omogenizarea ambelor sexe cu semnul (=) sau chiar spre detașarea considerabilă față de binarul clasic puternic vs slab/frumos.

Odată cu implementarea tehnologiilor moderne pe plan global, întreaga societate se regăsește, prin transpoziție, între lumea reală și cea virtuală, îndeosebi jocurile computerizate, unde diferențierile de gen sunt șterse până la reducerea acestora la un termen unic – cel al (trans)genderului din niște „lumi posibile”, cu totul altele decât cele ale lui Leibniz. Divergențele și disensiunile, în planul nominalizării referențiale masculin/feminin, și-au găsit deznodământul empiric prin valoarea creativă unică, specifică doar fiinţei umane în versiune binară, întrucât, după *Biblie*, nici îngerii nu sunt înzestrați cu forță creatoare: „Îngerii sunt superiori omului” (Ps. 8: 6), dar „au şi ei anumite *lipsuri şi sunt mărginiţi*” (Iov 4: 17–18). Detașarea considerabilă de la rădăcinile naturale se va solda, inevitabil, cu o *Opera* a unui *homo sapiens* suspendată…

REFERINȚE

Barcaru 2023 = Victoria Barcaru, *Categoria modalității. Abordare cognitivă. Substratul psiho/neurolingvistic*, în „Dialogica, revista de studii culturale și literatură”, nr. 3, p. 35–41.

Cucer 2013 = Angela Cucer, *Note de curs la disciplina „Psihologia personalităţii”*, Institutul de Ştiinţe Penale şi Criminologie Aplicată, Catedra Psihologie și Ştiinţe Socio-Umaniste, Chișinău.

Gorelov, Sedov 2001 = Ilia Gorelov, Konstantin Sedov, *Osnovy psiholingvistiki*, Moskva, Izdate′stvo «Labirint».

Jakobson 1985 = Roman Jakobson, *O lingvističeskih aspektah perevoda*, în R. Jakobson, *Izbrannye raboty*, Moskva, Izdate′stvo «Progress».

Jinkin 1998 = Nikolay Jinkin, *Jazyk. Reč. Tvorčestvo*, Moskva, Izdate′stvo «Labirint», p. 158–162.
Kavinkina 2009 = Irina Kavinkina, *Psiholingvistika*, Grodno, Izdate′stvo Grodninskogo gosudarstvennogo universiteta.
Kirilina 1999 = Alla Kirilina, *Gender: lingvističeskie aspekty*, Moskva, Izdate′stvo Instituta sociologii RAN.
Kolpakci 1978 = Maria Kolpakci, *Družeskie vstreči s anglijskim jazykom*, Leningrad, Izdate′stvo Leningradskogo gosudarstvennogo universiteta.
Maslova 2001 = Valentina Maslova, *Lingvokul'turologija*, Moskva, Izdatel′skij centr «Akademija».
Mironova 2008 = Natalia Mironova, *Pol i gender v lingvističeskih issledovanijah*, în „Vestnik Čeljabinskogo gosudarstvennogo universiteta", 37 (138), p. 125–132.
Norman 2006 = Boris Norman, *Lingvopsihologičeskie aspekty grammatičeskoj kategorii roda*, în „Russian Linguistics", 30 (2), p. 153–74.
Norman 2019 = Boris Norman, *Rod v jazyke vs. gender v soznanii (kognitivnye i sociopsihologičeskie aspekty*, în „Slavjanskij žurnal (Slavističnarevija)", 67 (2), p. 361–371.
Rojas 2012 = Miranda Rafael Rojas, *Futuros contingentes, bivalencia e indeterminismo epistemico*, în „Praxis Filosófica", Nueva serie, 35, p. 59–82.
Şahovski 2003 = Victor Şahovski, *Èmocii – motivacionnaja osnova čelovečeskogo soznanija*, în *Aksiologičeskaja lingvistika: problemy jazykovogo soznanija: sb. nauč. tr*., Volgograd, Izdate′stvo «Kolledž», p. 3–11.
Şahovski 2007 = Victor Şahovski, *Lingvističeskaja teorija èmocij*, Volgograd, Izdate′stvo «Peremena».
Şahovski 2009 = Victor Şahovski, *Èmocii: dolingvistika, lingvistika, lingvokul'turologija*, Moskva, Izdate′stvo «Librokom».

Texte

Ahmatova, Ana, https://eksmo.ru/selections/anna-akhmatova-v-vospominaniyakh-sovremennikov-ID7075444/.
Berlusconi 2023 = Silvio Berlusconi, *Silvio Berlusconi, lo storico discorso della discesa in campo: l'Italia è il Paese che amo*, în „Milano finanza", 12 giugno 2023 (https://www.milanofinanza.it/news/silvio-berlusconi-lo-storico-discorso-della-discesa-in-campo-l-italia-e-il-paese-che-amo-202306121230036506?refres).
Creangă 2013 = I. Creangă, *Stan Păţitul*, în *Amintiri din copilărie. Poveşti. Povestiri*, Bucureşti, Humanitas.
Eminescu 1902 = M. Eminescu, *Frumoasa lumii*, în *Opere complete*, Bucureşti, Editura Institutului de Arte Grafice „Minerva".
Meloni 2022 = Giorgia Meloni, *Il primo intervento della premier nell'Aula di Montecitorio*, în „La Repubblica", 25 ottobre 2022 (https://www.repubblica.it/politica/2022/10/25/news/discorso_ integrale_meloni_camera_fiducia-371646980/).

Surse online

https://www.bibliaortodoxa.ro/.
https://www.crestinortodox.ro/dogmatica/ingeri/despre-ingeri-69080.html.
https://www.poetessedonne.it/magazine/didattica/si-dice-poeta-o-poetessa-al-femminile/.

A PRAGMATIC APPROACH OF THE GENDER CATEGORY. EVALUATION

ABSTRACT

In the actual scientific literature, an increased interest is given to some language phenomena, of cognitive origin, not sufficiently elucidated until now. We will approach, in the given context, the human tendency to systematize realities in accordance with gender/biological gender patterns, analyzing them in close correlation with the appreciation of phenomena. These, in turn, are based on the subjective attitude towards those perceived (noticed). It is well known that the (terminological) differentiation between biological and social gender is marked only in English, unlike Romanian, Russian or other European languages. Without denying the importance of the analysis of the targeted category, viewed from a social perspective, in the present approach we will focus on the analysis of biological gender as a defining substrate of the psychological one (gender), a phylogenetic attribute in the historical process of ontogenesis. The last statements in the article are based on the subjective appreciation of realities by individuals, given the fact that biological gender does not always coincide with that of its grammatical equivalent.

Keywords: *gender*, *evaluative*, *referentiality*, *language imaginary*, *social imaginary*.